

2. Další stopy osídlení začínají v 9. století, kdy tu bylo výšinné slovanské hradiště. Z této fáze osídlení byl nalezen meč bohatě zdobený plátováním a tuzováním a na horní části čepele geometrickou výzdobu a stopami nápisu. Meč je datován do 10. století a celým svým provedením patří do pokladnice vzácných nálezů na Slovensku. Výzkum dále prokázal, že také v poloze Břeh bylo slovanské osídlení.

3. Archeologickým výzkumem byly získány konkrétní doklady o klášterním komplexu z 12. století. K významným nálezům patří objev půdorysu malého kostela postaveného ještě před příchodem benediktinů, tj. před r. 1143. Svými malými rozměry se řadí k vesnickým vlastnickým kostelům, které stávaly zpravidla u velmožských dvorů.

Autor se domnívá, že benediktini přišli na východní Slovensko již v prvních desetiletích 12. století a že dostali tento kostel do užívání. Brzy po svém příchodu započali se stavbou baziliky, jejíž základy byly výzkumem odkryty. Celkovou dispozicí a velikostí se řadí tato bazilika k nejvýznamnějším románským památkám na Slovensku. O umělecké vybavenosti této stavby svědčí zbytky nástěnných maleb a dlaždic.

Na severní straně baziliky byly objeveny zbytky zdiva klášterních budov. Rozborem půdorysů dospěl autor k názoru, že bazilika i klášter byly stavěny současně. Ze staveb objevených v půdorysu kláštera zaujme půdorys rotundy v severovýchodním rohu klášterního komplexu. Pozoruhodné je zjištění, že rotunda nestála samostatně, ale byla jednou ze staveb klášterních budov. B. Polla řadí tuto rotundu k tzv. centrálním stavbám, které jsou v Čechách a na Moravě datovány do 11.—13. století. Na základě rozboru celé nálezové situace, stratigrafie a architektonických prvků dospěl B. Polla k názoru, že rotunda v Krásné byla postavena současně se stavbou kláštera, tj. ve 12. století a plnila funkci soukromé kaple jen pro členy klášterní komunity.

Z dalších součástí kláštera byl zkoumán rajský dvůr uzavírající klášterní kvadrant a křížová chodba. Součástí kláštera byly ještě další stavby jednak hygienického (sauna), jednak hospodářského charakteru.

Kromě areálu kláštera byl zkoumán také novodobý hřbitov (17.—18. století), o němž je nejstarší písemný doklad z r. 1666, kdy se o klášteře hovoří již jako o ruině.

4. Archeologickým výzkumem byl získán bohatý soubor nálezů, zvláště keramiky, kovových předmětů, výrobků z kostí, rohu, parohu, kamenných výrobků a mincí. Tyto nálezy jsou důležitým pramenem ke studiu hmotné kultury na Slovensku vůbec. Zvláště důležité jsou nálezy z 12.—13. století, nálezy kování středověkých knih a kodexů.

Kromě předmětů spojených s životem kláštera jsou v nálezovém souboru zastoupeny i předměty zemědělského charakteru. Jsou svědectvím zemědělské činnosti (srpy, motyky, hřebel, podkovy i pro hovězí dobytek, kování vazů atp.), které se věnovala část členů klášterní komunity.

5. Autor se nespokojil jen s interpretací nálezové situace a vyhodnocením bohatého nálezového souboru, ale získané prameny archeologické konfrontoval se zprávami písemnými. To mu umožnilo podat v závěrečné kapitole plastický obraz nejen o životě kláštera v Krásné, ale o významu klášterních institucí v rámci středověké společnosti.

Kniha B. Polly je vizitkou jeho systematické vědecké práce v oblasti středověkých dějin východního Slovenska a současně i dokladem jeho vroucího vztahu k rodnému kraji.

Vladimír Nekuda

Umění XXXIII, Praha 1985, 568 s., obr. v textu.

Sešit 2: str. 97—192. Z obsahu: V. R a z í m, Opevnění středověkého Berouna. K problematice městské fortifikace doby posledních Přemyslovců, 137—152. Středověkému fortifikačnímu systému Berouna byla věnována již oprávněná pozornost v bádání, která je zcela na místě vzhledem k jeho koncepci ve vývoji městského opevnění na území celého českého státu. Od posledního stavebně historického průzkumu v r. 1969 přibýly nové poznatky, jež dovolily nový pohled na tuto problematiku. V příspěvku je zhodnocen přínos inženýrskogeologického průzkumu historického jádra Berouna, který přinesl cenné poznatky o terénních poměrech a stavební technice a umožnil takřka kompletní lokální rekonstrukci příčného profilu celé for-

tifikace. Dále výsledky archeologických výzkumů, pokud se dotkly problémů opevnění a konečně stavebně historický průzkum uskutečněný v r. 1984. K možnosti rekonstrukce stavební podoby fortifikace byly využity i některé zatím zřejmě nepoužité archiválie. Autor klade po celkovém zhodnocení vznik opevnění do doby Václavovy stavební reorganizace kolem r. 1295. Toto datování se však dostává do rozporu s dosud přijímaným vývojovým schématem našich městských opevnění 13. a 14. století podle D. Menclové. Autor opírá své datování o analogie z Nymburka, Slaného, hypoteticky o prvky v Plzni a Žatci. I. Hlaváček, O vztahu venkovských klášterů a měst v pozdním středověku. Několik informací o obecné literatuře a poznámky k českým poměrům doby předhusitské, 153—159. Autor se ve svém příspěvku zabývá problematikou majetkových držeb venkovských klášterů ve městech. Sešit 4: str. 281—376. Z obsahu: D. Menclová, Hrad Lauf, 293—315. Studie Dobroslavy Menclové, připravená do tisku z její pozůstalosti Jiřinou Hořejší, se zabývá hradem v Laufu, městečku ležícím v Horní Falci, kterou Karel IV r. 1349 na čas připojil k zemím Koruny české. První část je věnována přestavbě, respektive znovuvybudování rozbořeného hradu, který vznikl na konci 12. stol. stavební činností Fridricha Barbarossy. Po architektonické stránce zapadá přestavba Laufu do rámce ostatních „venkovských“ staveb Karla IV. Nenese tedy stopy vlivu stavební huti Matyáše z Arrasu nebo Petra Parlěře. Druhá část se podrobně zabývá výzdobou v erbovní síni v 1. patře paláce, kterou tvoří na všech čtyřech stěnách dvě řady erbů seřazených hierarchicky za sebou. Erbovním vlysem se hrad v Laufu řadí ke skupině nejvýznamnějších hradů postavených nebo přestavěných Karlem IV. (Pražský hrad, Karlštejn, Tangermünde), kde prostřednictvím nástěnných maleb, tabulových obrazů nebo erbů vyjadřoval určitý politický záměr a názor na svoji císařskou hodnost. Sešit 5: str. 377—472. Z obsahu: I. Hlobil, Gotický náhrobek sv. Ludmily na Pražském hradě, 377—402. V článku je provedena podrobná uměleckohistorická analýza náhrobku sv. Ludmily v bazilice sv. Jiří na Pražském hradě související s celkovým průzkumem hrobu a tělesných pozůstatků kněžny Ludmily v letech 1981—83. V úvodní části jsou stručně shrnuty náleзовé okolnosti zjištěné při otevření hrobu a archeologického průzkumu hrobní komory.

Lubomír Kundera

Památky a příroda 10. Praha 1985. 640 s., množství obr. v textu.

Sešit 1: str. 1—64. Z obsahu: A. Vošahlík, Kategorizace historických měst socialistických zemí z hlediska památkové péče jako podklad pro rozvoj sídelní struktury, 15—21. Informační přehled současného stavu zpracování mezinárodního úkolu socialistických zemí Metody, technika a organizace regenerace historických urbanistických souborů z BLR, MLR, PLR, SSSR, ČSR a SSR. J. Kozdas, Cenné nálezy v Černíně na Znojemsku, 28—29. Při opravách exteriéru černínského kostela v r. 1982 došlo k objevu raněgotických prvků. Ze zjištěných skutečností lze usuzovat, že stavba kostela proběhla ve třech až pěti etapách. Románská část stavby pochází patrně ze 13. století. Podle písemných pramenů je pravděpodobné, že v blízkosti kostela stála v románské době tvrz. Sešit 3: str. 129—192. Z obsahu: V. Razím, K stavebnímu vývoji opevnění Bělé pod Bezdězem, 143—150. Stavební průzkum z r. 1984 přináší odlišné závěry k datování bělského fortifikačního systému a posunuje vznik kamenného opevnění o jedno století později, tedy do 15. stol. J. Unger, Raně středověké dlaždice z Čáslavi-Hrádku, 151. Zhodnocení fragmentů dlaždic pocházejících z archeologického výzkumu K. Čermáka na „Hrádku“ u Čáslavi z minulého století. Nálezy dlaždic lze spojit s kostelem na „Hrádku“ a archeologicky prokazují jeho existenci již ve druhé čtvrtině 12. století, tj. v době, kdy se Čáslav objevuje v písemných pramenech. Tento starý archeologický nález dokládá další tzv. dlažbu vyšehradského typu na knížecím hradě v Čechách. Sešit 4: str. 193—256. Z obsahu: A. Vošahlík, Koncepce památkové ochrany historických měst v ČSR, 194—199. Nové širší pojetí ochrany historických měst v ČSR z hlediska zájmů památkové péče a státní kulturní politiky. Tato nová koncepce byla schválena ministerstvem kultury 29. 3. 1984. Sešit 7: str. 385—448. Z obsahu: J. Sommer, Severní předsíň kostela sv. Mikuláše ve Znojmě, 391—393. Příspěvek k složitému stavebnímu vývoji kostela sv. Mikuláše ve Znojmě, který patří k pozoruhodným památkám středověké architektury na jižní Moravě. Starší stavba byla zničena při požáru v r. 1335. Nový chrám se začal stavět po r. 1338. V datování některých částí stavby se badatelé rozcházejí. Severní předsíň je označována jako ukázka české lu-

cemburské gotiky. Předsín vznikla pravděpodobně v doznívajícím proudu poklasické gotiky a navázala ve svém zaklenu na klenby třebíčské. Slohová kritéria připouštějí vznik předsíně záhy po r. 1338. Sešit 8: str. 449—512. Z obsahu: M. Pojsl, 20 let činnosti Okresního střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci, 449—455. V rámci dvacetileté činnosti OSPPOP v Olomouci je prezentována i práce historicko-archeologického oddělení, která vyplývá především z potřeb státní památkové péče. Jsou to především archeologický dohled nad stavebními pracemi, drobné sondážní a záchranné akce a velkoplošné předstihové výzkumy. Oddělení provedlo za dobu svého trvání několik desítek záchranných akcí a pět rozsáhlých velkoplošných výzkumů. K nejdůležitějším zjištěním patří objev velkomoravského horizontu na bývalém olomouckém Předhradí. V. Nejedlý, Poznámky k restaurování severního portálu kostela Panny Marie před Týnem v Praze, 465—468. Restaurováním portálu v r. 1984 byl umožněn průzkum jednoho z vrcholných děl našeho gotického sochařství. Kromě přesného soupisu všech dochovaných kamenických značek byly zjištěny i závažné nové poznatky o barevnosti dekorativních a architektonických článků portálu. Dále byla zjištěna fakta o historických technologiích používaných při stavbě a opravách. Sešit 9: str. 513—575. Z obsahu: E. Pauknerová - Kalibová, Uplatnění termovizní diagnostiky v průzkumu stavebních památek, 513—522. Příspěvek se zabývá jednou ze speciálních fyzikálních metod používanou k průzkumu stavebních památek. K přednostem této nedestruktivní metody patří bezkontaktní měření, plošné zobrazování a zdravotní nezávadnost. Termovizní diagnostika umožňuje zkoumání hmot, které jsou z různých důvodů zakryté, těžko rozeznatelné nebo běžným způsobem nepřístupné. Sešit 10: str. 557 až 640. Z obsahu: F. Skřivánek, Inkrustace z drahého kamene — vrcholný projev interiérové úpravy v české gotické architektuře, 579—593. Příspěvek ke studiu materiální kultury vrcholného středověku zabývající se úpravou drahého kamene a jeho inkrustace do stěn sakrálních staveb. Rozsahem a způsobem provedení nemá tento způsob úpravy interiéru ve středověku obdoby a představuje unikátní kulturní památku vlastní české gotice. J. Kudrnáč, Archeologický výzkum středověké těžby drahých kamenů u Ciboušova v Krušných horách, 594—603. Výzkum pozůstatků po historické těžbě ametystů a jaspisů, které po mineralogické stránce vykazují totožnost s drahokamovými inkrustacemi kaplí na Karlštejně a ve Svatováclavské kapli ve Svatovítské katedrále, prováděný v letech 1983—84 AÚ ČSAV v Praze. Archeologický keramický materiál získaný výzkumem je datován jednak do druhé poloviny 14. a začátku 15. století, další do 15., příp. počátku 16. století. Nejmladší střepy kameninové keramiky souvisí zřejmě s prospekci drahých kamenů Italy v 80. letech 18. století.

Lubomír Kundera

Hrady a zámky v Čechách. Edice A—Z na cesty. Praha, Olympia 1986. 454 s., v úvodních kapitolách 47 obr. od P. Chotěbora.

Příručka určená pro zájemce o panská sídla z řad turistů je rozdělena na úvodní všeobecnou část a abecedně uspořádaný katalog, před nímž předchází seznam zmiňovaných objektů podle okresů. Po klíči k používání příručky následuje kapitola o stavebním vývoji sídel, která je v oblasti hradní architektury koncipována podle typologie T. Durdíka. Původ doprovodných kreseb je však uváděn nedůsledně, stejně jako rozlišení některých hradů stejného jména (N. Hrad, Obřany). Občas je užit nesprávný název (N. Hrad u Znojma) nebo sporné typologické zařazení (u štítových zdí). Stručný slovníček odborných výrazů se stává obligátní součástí většiny podobné literatury. Vzhledem k její frekvenci, publikacím J. Herouta a pouze fundamentálnímu obsahu se jeví již zbytečným. Přehled literatury uvádí základní a populární (zejména obrazová) díla, přičemž práci A. Prokopa (v řadě směrů nespolehlivou) nelze za soupis moravských památek považovat. Seznam zaniklých objektů samozřejmě nemůže být úplný a bohužel se stále rozšiřuje.

Největším přínosem příručky je rozsah — 1400 objektů, jejich mapová lokalizace a snaha po využití nejnovější i méně dostupné literatury (regionální periodika, Ročenka KAS atd.). I tak se však autorům nevydařilo vše. Např. věže nejsou zřetelné na Červeném a Vítkově Hrádku (okr. J. Hradec) a Dřeli, problematická je dispozice Cimburka, barbakán (!) na N. Hradě (Rychnov n. K.), založení Zelené Hory (až 1419), klasifikace Vlašimi ap. Faktografické srovnání s edicí Hradů, zám-